

TRUMP'LI ABD'NİN MUHTEMEL DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK STRATEJİSİ

HASAN BASRİ YALÇIN, BEKİR İLHAN

TRUMP'LI ABD'NİN MUHTEMEL DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK STRATEJİSİ

HASAN BASRİ YALÇIN, BEKİR İLHAN

COPYRIGHT © 2016

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt

Kapak Fotoğrafı: shutterstock.com

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
TRUMP'IN ULUSLARARASI GÜVENLİŐE BAKIŞI	8
SÖYLEM VE EYLEM	10
TRUMP'IN DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASINI BELİRLEYECEK FAKTÖRLER	11
TRUMP NE YAPACAK?	14
TÜRKİYE AÇISINDAN SONUÇLARI	16
SONUÇ	18

YAZARLAR HAKKINDA

Hasan Basri YALÇIN

İstanbul Ticaret Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Uluslararası ilişkiler teorisi, uluslararası güvenlik, strateji, NATO ve sosyal bilimler felsefesi konularında çalışmaları bulunmaktadır.

Bekir İLHAN

Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur. Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. SETA Stratejik Araştırmalar Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

ÖZET

Bu analizde Donald Trump yönetimindeki ABD'nin yeni dış politika ve güvenlik stratejisini belirlemesi beklenen faktörler incelenecektir. Bu faktörler başkanın tarzı, Amerikan devlet geleneği ve uluslararası sistemin zorlamaları olarak üç ana başlık altında ele alınabilir. Ancak bu faktörlerden hangisinin diğerlerine oranla daha etkili olduğunu belirlemek sağlam bir kavramsal analizi zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışma ABD'nin uluslararası sistemdeki merkezi konumu ile başkanın dış politikadaki manevra alanının genişliğinin temel belirleyiciler olduğu üzerinde duracaktır. Buna göre uluslararası sistemdeki mevcut güç dağılımı ABD'yi var olan düzeni savunmak için saldırgan davranmaya yöneltmektedir. Ancak bu saldırganlığın ne şekilde tezahür edeceği başkanların tarzı ile ilgilidir. Yani başkanlar ABD'nin stratejik yönelimini tek başlarına etkileyemeseler bile pratikte buna kendi rengini verebilirler. Bu noktada Trump'ın bunu nasıl ve ne ölçüde başarabileceği dünya siyaseti ve uluslararası güvenlik mimarisini etkileyecektir. Bu analizde Trump döneminde ABD müdahaleciliğinin yeniden diriltirme ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu müdahaleciliğin istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarması mümkün olduğu gibi bölgesel istikrar üretme ihtimali de vardır. Obama'nın çözümsüzlük siyaseti yerine fark yaratma siyaseti izleyebilecek olan bir Trump, Türk-Amerikan ilişkilerinin iyi yönde gelişmesine neden olabilir. En azından Obama dönemine oranla ilişkilerin daha az kötü olacağı öngörülebilir.

Bu analizde başkanın tarzı, Amerikan devlet geleneği ve uluslararası sistemin zorlamaları gibi faktörler inceleyerek Trump yönetiminin dış politika ve güvenlik stratejisindeki muhtemel etkileri ele alınacaktır.

GİRİŞ

Donald Trump 20 Ocak 2017'de Amerikan başkanı olarak göreve başlayacak. Birçok konuda olduğu gibi güvenlik ve dış politika alanlarında da Trump'ı çetrefilli konular beklemektedir. Bu zorluklara nasıl cevap vereceğini belli başlı faktörler belirleyecektir. Bunlar; Trump'ın kendi tarzı, ABD'nin devlet geleneği ve uluslararası sistemin yapısı olarak sıralanabilir. Bu faktörlerden hareketle farklı perspektifler geliştirilebilir. Fakat önemli olan bunların hangisinin ne ölçüde etkili olacağını belirlemektir. Ancak bu şekilde ABD'nin yeni dış politika ve güvenlik stratejisi üzerine öngörüler üretilebilir. Elinizdeki analiz bu faktörleri teker teker inceleyip Trump yönetiminin dış politika ve güvenlik stratejisindeki muhtemel etkilerini ele alacaktır.

Çalışmanın ilk kısmında Trump'ın dış politika ve güvenlik alanında çeşitli konulardaki söylemleri ele alınacaktır. Burada Trump'ın uluslararası güvenliğe genel yaklaşımı tanıtılacaktır. Daha sonra bu söylemlerin uygulanabilirliği ve Trump'ın dış politikasında ne derece etkili olabileceği tartışılacaktır. Söylemlerinin ardından Trump'ın güvenlik stratejisini belirleyecek diğer önemli faktörlere bakılacaktır. Burada uluslararası sistemik faktörler ve Amerikan devlet geleneğinin dış politika yapımına etkisine değinilecektir. Öncelikle uluslararası sistemde rakipsiz bir merkezi konumunda bulunan bir aktörün nasıl davranacağı konusu üzerinden

Amerikan dış politika ve güvenlik stratejisinin temel davranış kalıplarının başkandan bağımsız nasıl şekilleneceği ele alınacaktır. Sonrasında ise başkanların bu davranış kalıplarının hayata geçirilmesinde ne gibi rollerinin olabileceği konusu üzerinden Trump'ın muhtemel eğilimleri tartışılacaktır. Bu noktada Trump'ın Cumhuriyetçilerle ilişkileri ve Obama dönemi mirasından kaynaklanan kısıtlamaların kendi tarzını dış politika ve güvenlik konularına yansıtıp yansıtmayacağı incelenecektir.

Nihai olarak bu faktörlerden hangisinin ABD'nin dış politika ve güvenlik stratejisinin şekillenmesinde daha çok etkili olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. Bu noktada ABD'nin küresel sistemdeki merkezi konumu ve başkanların dış politika yapımındaki görece geniş hareket alanının temel belirleyici olduğu iddiası üzerinde durulacaktır. Buradan hareketle Trump yönetimindeki ABD'nin müttefiklerine yaklaşımı bağlamında Türk-Amerikan ilişkilerinin muhtemel seyrine değinilecektir. Trump'ın geleneksel müttefiklerine daha çok ihtiyacı olacağı iddiasından hareketle yeni dönemin ikili ilişkiler için Obama döneminden daha az kötü olacağı savı öne sürülecektir.

TRUMP'IN ULUSLARARASI GÜVENLİĞE BAKIŞI

Trump'ın seçim kampanyası boyunca uluslararası güvenlik meseleleri hakkındaki söylemleri dikkate alındığında ABD'nin uluslararası sistemdeki artırılmış rolünü sürekli eleştirdiği görülüyor. Trump seçim süreci boyunca ABD'nin dünyanın polisi olmadığı ve dünyadaki tüm ülkeleri koruyamayacağını söyledi. Bu söylemini ABD'nin uluslararası güvenlik meselelerinin maliyetinin büyük bir kısmına katlandığı ve diğer ülkelerin bu durumdan yararlandığı argümanına dayandıran Trump, ülkesinin NATO, Suudi Arabistan, Japonya, Almanya ve Güney Kore gibi müttefiklerine olan taahhütlerini hep sorguladı. Örneğin NATO müttefikleri-

nin savunma harcamalarını artırmamaları halinde ABD'nin onları korumaması gerektiğini dile getiren Trump, Almanya ve Japonya gibi ülkelerin de güvenliklerini sağladığı için ABD'ye ödeme yapmaları gerektiğini bile savundu. İkili ve çok taraflı ilişkilerin yükünü taşıyan tarafın hep ABD olduğunu düşünen Trump uluslararası kurum ve anlaşmalara şüpheyle baktı.¹

Diğer taraftan Trump'ın –Obama döneminde azaldığını belirtmekle beraber– ABD'nin gücüne sürekli vurgu yaptığı görülmektedir. Trump seçim kampanyasındaki beyannamelerinde “güç aracılığıyla barış” (*peace through strength*) yaklaşımının dış politikasının merkezinde olacağını belirtmiştir.² Zaten bir başkanın ABD'nin ulusal güvenlik politikasını ne ölçüde etkileyeceği bu gücü nasıl ve ne sıklıkla kullanacağıyla ilgilidir. Söz konusu gücün hangi hedefler için kullanılacağı ise uluslararası güç dağılımı tarafından belirlenecektir. Bu noktada ABD'nin uluslararası sistemdeki merkezi konumu göz önüne alındığında bunu “zedeleyebilecek” en öncelikli tehdit bir başka büyük güç (*peer competitor*) ve nükleer silah sahibi bir devletten gelebilir. Tabii ki bu iki tehdit dışında örneğin iklim değişikliği, terörizm, mülteci sorunu ve insan hakları ihlalleri gibi konular bir ülkenin güvenlik meselesi olarak kabul edilebilir ve tehdit algısında yer tutabilir. Ancak bu meselelerden kaynaklanan tehditler ABD'nin şu anki küresel konumunu değiştirecek bir etkiye sahip değildir. Yani ABD insan hakları ihlallerini bir güvenlik meselesi olarak görse bile bu hususta adım atabileceği yeterli gücü ve alanı olmadığı sürece bu konu hakkında sınırlı bir etkinliğe sahip olacaktır. Yine terörizm ABD'nin canını çok büyük ölçüde yaksa da şu anki ekonomik ve askeri gücünü sarsabilecek bir etki göstermekten uzaktır.

Trump'ın nükleer silahların yayılması konusundaki görüşlerine bakılırsa bu konuda tutarlı

bir pozisyon geliştirdiği görülmektedir. Örneğin Tahran yönetimiyle yapılan nükleer anlaşmayı İran'ı nükleer silah sahibi kılacağını iddia ederek eleştirmektedir. Diğer taraftan Almanya ve Japonya gibi ülkelerin nükleer silah sahibi olmasını ise problem etmeyeceğini ifade etmiştir. Yine Kuzey Kore'nin nükleer programını engellemenin maliyetine ise Çin'in katlanması gerektiğini belirtmiştir. Bunlara ek olarak Trump nükleer silahların ABD için en büyük tehdit olduğunu söylemekle beraber bunların yayılmasını engellemek için nasıl bir yol izleyeceğini belirtmemiştir.

Trump nükleer silahların ABD için en büyük tehdit olduğunu söylemekle beraber bunların yayılmasını engellemek için nasıl bir yol izleyeceğini belirtmemiştir.

Vurguladığı söylemleri ve bölgesel güçlerle ilişkiler konusundaki ifadelerine bakılırsa Trump, Çin konusunda daha çok söz konusu üretim gücünü ve bunun Amerikan ekonomisine olumsuz yansımalarını eleştirmiştir. Bu noktada Trump'ın Çin'e karşı ekonomi merkezli eleştirileri daha çok iç politikaya yönelik puan toplama hamleleri olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan Trump Çin'i DEAŞ'tan bile daha büyük bir problem olarak nitelemiştir.³ Bu söyleme Çin'in ekonomik gücünün yanı sıra askeri modernizasyonunun da neden olduğunu söylemek mümkündür. Trump, Çin ve Rusya'nın askeri güçlerini artırdığını, ABD'nin ise güç kaybettiğini iddia etmektedir. Aynı zamanda ABD'nin nükleer cephaneliğinin de modernize edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Trump konu küresel ve bölgesel güçler olunca ABD'nin materal kapasitesini referans vermektedir.

Trump alternatif bir çözüm olmadığında askeri güç kullanmaktan çekinmeyeceğini de vurgula-

1. Bkz. Merve İ. Ayar ve Bekir İlhan, “Clinton-Trump Tartışmasında Ulusal Güvenlik Meselesi”, *SETA Perspektif*, Sayı: 147, (Eylül 2016).

2. “Foreign Policy and Defeating ISIS”, Donald Trump Official Website, <https://www.donaldjtrump.com/policies/foreign-policy-and-defeating-isis>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2016).

3. “Full Text: Donald Trump Announces a Presidential Bid”, *Washington Post*, 16 Haziran 2015.

mıştır.⁴ Ancak ulus inşası ve diğer ülkeleri demokratikleştirme amacıyla askeri güç kullanımına da karşı olduğunu belirtmiştir. Trump'ın bu konudaki karşıtlığının sebebi kaynakların boşa harcandığına inanması ve bu amaçları gerçekleştirmek için yapılan askeri müdahalelerin istikrarsızlaştırıcı etkiler gösterdiğini düşünmesidir. Ona göre Ortadoğu'yu istikrarsızlaştıran faktörler Bush dönemi müdahaleciliği ve Obama döneminin yanlış politikalarıdır. Örneğin Trump, DEAŞ'ın ABD'nin bölgeden çekilmesi sonucu oluşan güç boşluğunda ortaya çıktığını iddia etmektedir. Irak Savaşı'na karşı olduğunu belirtmekle beraber bir kere Irak'a girildiğinde oradan çıkılmaması gerektiğinin altını çizmiştir.⁵ Yine DEAŞ'la mücadele için sert askeri önlemlerin gerekliliğini savunmaktadır.

Sonuç olarak Trump'ın müttefik ve partnerleriyle ilişkileri konusundaki söylemleri incelendiğinde ilk bakışta izolasyoncu bir tavırda olduğu düşünülebilir. Ancak bu durum ABD'nin askeri gücüne yaptığı vurguyla birlikte değerlendirildiğinde izolasyoncu olmaktan ziyade çoğu konuda minimum maliyete katlanan ancak yüksek çıkarları söz konusu olduğunda tek taraflı ve bireysel davranmaya eğilimli bir ABD'ye işaret etmektedir. Elindeki imkanlar ve dengeleyici ciddi bir gücün olmayışı göz önünde bulundurulduğunda Trump liderliğindeki ABD'nin askeri gücü önceleyen tek taraflı politikalara kayması hiç de sürpriz olmayacaktır. Ancak bu öngörü Trump'ın tüm söylemlerini gerçekleştirebileceği varsayılınca anlamlı olacaktır.

SÖYLEM VE EYLEM

Trump'ın seçim sırasında kullandığı söylemlere bir bütün halinde bakıldığında çok temel üç sonuç karşımıza çıkmaktadır: Birincisi Trump'ın ifadelerinde Amerikan toplumu için doğruluk payı vardır. İkincisi bu ifadeler Amerikan top-

lumu için ikna edici olmasına karşın tutarsızdır. Üçüncüsü dile getirilen çerçevenin uygulanma ihtimali yoktur.

İlk olarak Donald Trump'ın seçim sürecinde ürettiği bu kavramsallaştırmanın gerçekten Amerikan toplumuna hitap eder bir tarafı olduğunu kabul etmek gerek. Toplumlar dış politika ve güvenlik meselelerine yönelik basit bir perspektif geliştirir ve bütün olayları oradan okur. Bunların teorik anlamda başarılı ve tutarlı olması gerekmez. Trump da benzer bir bakış açısından Amerikan toplumunun uzun süredir rahatsızlığını hissettiği birçok konuyu üzerlerine adeta boca etti. Popülist bir dille her şeyin zayıflığını toplayıp on yıllara yayılan hataları bir araya getirerek hepsini rakiplerinin sırtına yükledi. Siyasal bir geçmişi ve bagajı olmayan Trump, Washington'ın tüm siyasetçi ve bürokratlarını suçlayabilme şansına sahipti. Bu imkanını da sonuna kadar kullandı. Hem Bush hem de Obama dönemini eleştirdi. Ona göre Bush ABD'yi Irak'ta savaşa sürükleyerek zarara uğratmış ve Obama ise alelacele çekilip bir güç boşluğu doğmasına neden olmuştu. Bu boşluk Suriye ile birleşince DEAŞ ortaya çıkmıştı. Trump, Obama ve Bush'un günahlarını Hillary Clinton'ın sırtına yükledi. Çünkü ona göre Clinton da kurulu düzenin bir parçası ve temsilcisiydi. Amerikan dış politikasını on yıllardır yanlış kurgulayanlardan bağımsız olamazdı. Hem zaten dışişleri bakanı olarak da türlü türlü hatalara da imza atmıştı.

Trump'ın bütün bu eleştirilerine de birçok karşı eleştiri getirilebilir. Her yönüyle tartışılabilir. Fakat bu durum Trump'ın söyleminin Amerikan toplumunun çoğunluğunun genel hissiyatını yansıtmadığını göstermez. Tam aksine Trump hiçbir pozisyon almadan her türlü duygusal ve mantıksal eleştirileri sıralayabildiği için toplumun hissiyatına tercüman olabilmıştır. Bu da Trump'ın seçilmesinde büyük rol oynamıştır.

İkincisi bu ifadeler Amerikan toplumu için anlamlı olsa da kendi içinde oldukça tutarsızdır. Trump bir yandan DEAŞ'ı gidip vurmak gerektiğini söylerken diğer yandan ABD'yi savaşımlardan çekeceğini söylemektedir. Bir yandan kitle imha

4. "Donald J. Trump Foreign Policy Speech", Donald Trump Official Website, 27 Nisan 2016, <https://www.donaldjtrump.com/press-releases/donald-j.-trump-foreign-policy-speech>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2016).

5. Aaron Blake, "The First Trump-Clinton Presidential Debate Transcript, Annotated", *Washington Post*, 26 Eylül 2016.

silahlarıyla mücadeleyi savunurken diğer yandan da bunu Çin'e yaptıracağını söylemektedir. Bir yandan DEAŞ'ı kendinin vuracağından söz ederken öte yandan Rusya'ya Suriye'de artan bir rol biçmektedir. Bütün bunların tutarlı bir bütün oluşturmadığı ve aslında Trump'ın da böyle bir endişesinin olmadığı gün gibi ortadadır. Seçimi kazanmak adına halkın duymak istediği her şeyi arka arkaya sıralayan Trump, şimdilik kendisine bir strateji belirleme kaygısı duymamaktadır. Bunu göreve geldiğinde yeniden düşüneceğinden şu an için göz ardı etmektedir. Bu nedenle de Trump'ın bu söylemlerini ciddiye almak aslında bunlara gereksiz bir önem atfetmek olur.

Üçüncüsü tam da bu tutarsızlığı nedeniyle Trump'ın bu ifadelerinin sahada karşılık bulacağını söylemek mümkün değildir. Seçim söylemi olmaktan başka bir özelliği bulunmayan bu ifadeler zaman içerisinde yerini daha tutarlı bir söyleme bırakacaktır. Aslında bu yeni söylem biraz da pratik tarafından şekillendirilecektir. Amerikan başkanları seçim sürecinde ülke içi siyasi meselelerde verdikleri mesajları takip etmek durumunda kalmalarına rağmen dış politikada bu durum biraz farklıdır. Seçim boyunca kullanılan söylem gündelik dış politika konularında başka türlü şekillenebilir. Aslında genelde de seçimde kullanılan dilin tersine sonuçlar doğurabilir. Örneğin George Bush seçim sürecinde oldukça iç siyaset odaklı bir dil kullanmış ve ABD'nin uluslararası müdahaleciliğini azaltması gerektiğini dile getirmiş olmasına karşın, iktidara geldiğinde ve özellikle 11 Eylül sonrasında tamamen tersine bir tavır almıştır. Bu anlamda Bush iktidarı müdahaleciliğin örnek vakası haline dönüşmüştür. Aynı şekilde Obama'nın ürettiği kavramsallaştırmanın bugünkü sonuçlarına bakıldığında taban tabana zıt neticeler verdiği söylenebilir. Müslüman ülkelere oldukça sempatik gelen Obama'nın söyleminin Ortadoğu'yu çözümsüzlük sürecine terk etmesi de bunun en tuhaf örneklerinden biridir.

Sonuç olarak Trump'ın seçim sürecinde güvenlik ve dış politika konularında ürettiği söylem popülist, tutarsız ve doğal olarak seçimi kazanmaya

yöneliktir. Bu nedenle de Trump'ın uluslararası siyasete dair tavrını öngörmek için uygun bir zemin değildir. Zaten özellikle Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politikası başkanların söz verip tutamadığı birçok örnekle doludur.⁶ Bu noktada Trump'ın ne yapacağını öngörebilmek için ne dediğine bakmak yerine onun davranışlarını şekillendirecek olan diğer faktörlere bakmak gerekmektedir.

TRUMP'IN DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASINI BELİRLEYECEK FAKTÖRLER

Trump'ın nasıl bir başkan olacağı ve ne tür bir dış politika izleyeceği konusu tutarlı teorik analizlere tabi tutulmalıdır. Bir Amerikan başkanının davranışlarını belirleme ihtimali olan faktörlerin hepsi teker teker gözden geçirilmelidir. Bu faktörlerden hangisinin ne derece etki ettiğine dair bir genel değerlendirme yapmadan Trump'ın ne yapacağını sadece ne söylediğinden hareketle öngörmeye çalışmak hata olur.

Konuyla ilgili olarak iki grup faktörden bahsedilebilir: Birincisi Trump'ın dışındaki faktörler, ikincisi ise Trump ile ilişkili faktörlerdir. ABD dış politikasına Trump'ın dışındaki faktörler yön verecektir. Trump ile ilgili olanlarsa bu dış politikaya rengini verecektir. Soğuk Savaş sonrası tüm Amerikan başkanlarının genel tavrını etkileyen uluslararası düzen Trump'ı da etkileyecektir. Yani ABD'nin uluslararası sistemdeki merkezi rolü nasıl ki başkanlarının hepsini etkilediyse aynı şekilde Trump'ın gidiş yönünü de belirleyecektir. Fakat yine de Trump tüm Amerikan başkanları gibi bu gidişe kendi rengini vermek isteyecektir. Amerika'nın uluslararası sistemde sahip olduğu merkezi konumun başkanlara farklı manevra imkanları sunması ve dış politikada oldukça geniş bir alana sahip olmalarından ötürü Amerikan başkanları kendi dönemlerine rengini katabilmiştir. Bu ne-

6. Stephen M. Walt, "The Broken Policy Promises of W. Bush, Clinton, and Obama", *Foreign Policy*, 18 Eylül 2016.

denle Trump'ın da dış politikada kendi etkisinin olabileceği düşünülebilir. Ancak kaçırılmaması gereken nokta bu etkinin ne derece ve hangi ölçüde zemin bulacağıdır. Kontrolü dışındaki uluslararası sistemik zorlamalar ve iç sistemik kısıtlamalar el verdiği ölçüde Trump kendi tarz ve rengini Amerikan dış politikasına katabilecektir. Yine akılda tutulması gereken bir diğer nokta ise bahsi geçen bu faktörler içinde ABD'nin güvenlik stratejisi ve buna bağlı olarak gelişecek dış politikasında en çok uluslararası sistemin belirleyici olacağıdır.

İlk olarak Trump'ın dış politikasına şekil verecek olan dış faktörlere bakılacak olursa bunlar; uluslararası sistem ve Amerikan devlet geleneğidir. Her ikisi de Trump'ı sınırlandıran ve ona yön veren faktörler olacaktır. Trump ne tür bir yaklaşım belirlemek isterse istesin bu şartların altında hareket edecektir.

Trump'ın dış politikasına şekil verecek olan dış faktörlere bakılacak olursa bunlar; uluslararası sistem ve Amerikan devlet geleneğidir. Her ikisi de Trump'ı sınırlandıran ve ona yön veren faktörler olacaktır. Trump ne tür bir yaklaşım belirlemek isterse istesin bu şartların altında hareket edecektir.

Öncelikle uluslararası sistemin etkisine bakılacak olursa ABD'nin buradaki merkezi konumunun dış politikasını etkilemeyeceği düşünülemez. Aksine Soğuk Savaş sonrasındaki tüm Amerikan başkanları bu durumdan ciddi anlamda etkilenmiştir. Hatta birbirlerinden farklı dış politika stratejileri izliyor gibi görünmelerine rağmen aslında hepsinde birtakım ortak özellikler ve süreklilikler bulunabilir. Bunların en başında da ABD'nin dış politika stratejisinin yönü ve yöntemi gelir. ABD 1990'lı yıllardan bu yana aslında hep savunmacı bir niyetle saldırgan bir dış politika izlemiştir denilebilir. Sistemin tepesindeki kurucu aktörün bu sistemden en fazla faydalanan taraf olduğu kesindir. Yine tam da bu nedenle söz

konusu aktörün sistemin devamından yana olması da şaşırtıcı bir durum değildir. Zaten şu anki durum da bunu göstermektedir. ABD için kendisinin merkezi rolünün devam ettiği bir uluslararası sistemi sürdürmek bir numaralı öncelik haline gelmiştir. Fakat böylesi statükocu hedeflere sahip olmak davranış düzleminde de savunmacı olacağı anlamına gelmez. Aksine ABD uluslararası düzeni oldukça saldırgan yöntemlerle savunma yoluna gitmiştir. Çünkü elindeki güç ve rakipsiz konumundan dolayı istikrara yönelik tehditleri hem abartma hem de görmezden gelme lüksüne sahiptir. Soğuk Savaş esnasında böylesi bir lükse sahip olmayan ABD durum ne olursa olsun hep benzer bir biçimde savunma hattını güçlü tutmuş ve kendisini müdafaa etmiştir.

Çift kutuplu dünyada hatlar net, davranışlar da belirliydi. Fakat Soğuk Savaş sonrasında zincirlerinden kurtulan ABD hem gereksiz saldırganlık hem de umursamazlık imkanına sahip oldu. Birisi aşırı müdahalecilik diğeri ise aşırı ilgisizlik halinde tecelli eden bu davranış kalıpları Soğuk Savaş sonrasında ciddi biçimde uygulandı. George W. Bush dönemi saldırganlığın aşırı müdahaleci halini sergilerken, Obama dönemi saldırganlığın aşırı ilgisizlik halinde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burada "saldırganlık" ifadesini biraz açalım: Bir aktörün kendi gücünü artırıp rakiplerini zayıflatmaya yönelik bir eylem veya eylemsizliği güç dengesini o aktör lehine değiştiriyorsa bu saldırganlık şeklinde ifade edilir. Yani saldırganlık sadece bir devletin yöntem olarak askeri işgali benimsemesi değil sürecin sonunda kendi gücünü artırıp artırmadığıyla ilgilidir. Bu noktada Bush dönemindeki gibi askeri harekatlara kalkışmayan Obama yönetiminin, buna rağmen neden saldırgan olarak değerlendirildiği daha net anlaşılacaktır.

Bush dönemindeki saldırganlık erken müdahale, önleyicilik, dönüştürme ve terörle savaş gibi kavramlarda kendini belli ederken Afganistan ve Irak gibi savaşlarda fiili olarak uygulanmıştır. Bush yönetimi ABD'ye yönelik terör tehdidini bilinçli bir biçimde abartarak bir ölüm kalım mücadelesi şeklinde sunup bunun üzerinde dünyanın her ye-

rinde henüz doğmamış terör tehditlerini bile kurutmak gibi bir yol benimsemişti. Buna göre ABD teröre karşı savaşında onu kökeninde çözecek, terör ürettiği düşünülen rejimler demokrasiye dönüştürülecek, demokrasiye dönüşen ülkeler ılımlı rejimler haline getirilecek ve terör ebediyen ortadan kaldırılacaktı. Yani Bush yönetimi aslında uluslararası güç dağılımında kendisini dengeleyebilecek başka bir aktörün yokluğunda tehditleri abartarak aşırı müdahaleci bir yöntem belirleme lüksüne sahipti. Bu lüksü sonuna kadar kullanan Bush, iktidarı boyunca ABD'yi tek başına uluslararası müdahaleler gerçekleştiren bir aktör haline getirdi.

Buna karşın Obama yönetimi tam tersi bir saldırganlık yöntemi benimsedi. Bush dönemine bir reaksiyon olarak doğan Obama stratejisi aşırı yayılmacılık değil aşırı ilgisizliği seçti. Her yere müdahil olmak yerine her yerden gücünü çekmek gibi bir tavrı benimseyen Obama yönetimi, ABD'nin Afganistan ve Irak'taki varlığını sorumsuz bir biçimde sonlandırmakta sakınca görmedi. Ortaya çıkabilecek bir karmaşanın ABD'ye yönelik öncelikli bir ulusal güvenlik meselesi olamayacağına dair bir özgüvenle gücünü içeride inşa etmeye yöneldi. Yani Obama aslında en az Bush kadar saldırgan bir yöntem benimsemiş oldu. Bush önleyici müdahalecilik yaparken Obama ABD'yi ekonomik olarak büyütmeyle çalıştı. Özellikle askeri müdahalelerdeki masrafları kısan ABD bu kaynakları kendi büyümesine aktaracaktı. Aynı zamanda herhangi bir krizin tarafları kendi aralarında mücadele etmek durumunda kalacaklarından bu aktörlerin her biri bu mücadeleler sonucunda birbirlerini tükecek ve zayıflayacaktı. Onların zayıflaması demek ABD'nin görece güçlenmesi anlamına gelecekti. Aslında Suriye iç savaşının bir tür yıpratma ve vekalet savaşına dönüşmesi bunun en bariz örneğidir. ABD Obama döneminde Suriye'deki iç savaşta çözümsüzlüğü destekleyerek ve açık bir müdahaleden uzak durarak, bölge ülkelerinin Suriye'de mücadele etmelerini kenardan izledi. Türkiye, Suudi Arabistan, İran ve Rusya gibi aktörlerin her birini birbirine karşı destekleyen Amerikan yönetimi çözümsüzlüğü hem müttefiklerini ehlileştirmek hem

de rakiplerini zayıflatmak için araç haline getirdi. Bununla da yetinmeyen Obama bölgedeki PYD gibi örgütlere bile destek verdi. Bu örgütleri çözümsüzlüğün birer parçası yaptı. Diğer taraftan Ukrayna krizinde Rusya'nın Kırım'ı ilhakına sert bir karşılık vermedi. Bunun yerine fazla ön plana çıkmayıp Rusya ile uğraşmanın maliyetini Almanya ve Fransa gibi Avrupalı devletlere yıktı. Bu esnada kendisini yeniden inşa etmek için özellikle ekonomik büyümeye odaklanan Obama yönetimi böylelikle aslında güç artırımına gitmiş oldu.

Bu çerçeveden bakıldığında kullandıkları ton ne olursa olsun aslında Bush ve Obama dönemleri gibi neredeyse birbirinin tamamıyla zıttı gibi görünen stratejilerin bile asıl yönlerinin birbirine çok benzeştiği ve ikisinin de stratejik anlamda saldırganlık ihtiva ettiği söylenebilir. Farklı Amerikan yönetimleri çeşitli şekillerde sunulmalar da son yirmi yıllık süreç esnasında hep saldırgan dış politikalar izlemiştir. Bu nedenle Trump yönetiminin bu sistemik faktörden bağımsız olmayacağını bilmek gerekmektedir. Tamamen farklı bir stil benimsese bile ABD'nin Trump döneminde de saldırgan bir yöntemle hareket edeceği beklenmelidir. Önemli ve kritik olan ise bunun rengini öngörebilmektir. Yani bu saldırganlığın müdahalecilik mi yoksa ilgisizlik şeklinde mi olacağını kestirebilmektir.

Fakat bundan önce Trump'ın karşılaşacağı bir dış faktörden daha bahsetmek gerekir. Trump uluslararası sistemin kodlarıyla birlikte Amerikan devletinin geleneğini de takip etmek zorundadır. Bu gelenek dediğimiz şey aslında sabit bir faktör değildir. Zaman içerisinde de evrilerek gelişmektedir. Fakat Trump kadar köşeli bir lider olsa da her türlü politika yapıcı göreve geldiğinde kendini devletin alışkanlıkları ve planlarının içinde bulur. Trump da iktidara geldiğinde Amerikan devleti Obama yönetimi tarafından hazırlanmış planlamalarla hareket etme alışkanlığı geliştirmiş halde olacaktır. Örneğin Obama yönetiminin belirlediği bir Suriye ve Çin politikası, İran ile yapılmış nükleer müzakereler ve anlaşma var. Buralarda atılmış adımlar, yapılmış yatırımlar var. Bu konularda bir günde geri dönüş veya büyük

dönüşümler gerçekleştirmek mümkün olmayabilir. Yine Obama döneminde yayımlanmış bir ulusal güvenlik belgesi var. Bu belge ABD'nin geniş güvenlik perspektifini çizmektedir. Bu stratejiden hareketle Amerikan Savunma Bakanlığı kendisine bir savunma stratejisi belirler. Sonra Amerikan ordusu da bu savunma stratejisinden hareketle kendisine bir askeri doktrin belirler. Bu çalışmalar ışığında Amerikan ordusu ve diğer güvenlik organları yatırımlar yapar. İnsan kaynakları bu doktrinlere göre silah alımları gerçekleştirir, yine bunlara uygun hesaplama ve bütçelendirmeler yapılır. Aslında bu çerçevede Obama döneminde yapılan ulusal güvenlik stratejisinin tüm bu alanlarda önemli dönüşümlere neden olduğu ortada. Savunma Bakanlığının yaptığı son değerlendirmeler Obama'nın ilgisizlik yönteminin savunma bürokrasisi tarafından da benimsendiğini ve yatırımların buna göre yapıldığını göstermektedir. Bu anlamda Trump çok devrimci bir şekilde ortaya çıksa da bu rutinle yüzleşmek durumunda kalacaktır. Bu anlamda da Trump'ın kendi tarzına yönelik çabalarının bu düzlemde törpüleneceğini beklemek şaşırtıcı olmaz.

Görüleceği gibi bahsi geçen bu iki faktör yani uluslararası sistem ve Amerikan devlet geleneği Trump'ın hareket alanını kısıtlayıcı bir rol oynayacaktır. İkisi de Trump'ın ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde takip ettiği saldırgan yöntemleri takip etmesi sonucunu doğuracaktır.

Öte taraftan bu stratejiye rengini verecek olan ise Trump'ın kendi tarzı ile ilgili faktörlerdir. Bunlardan birincisi Trump'ın Cumhuriyetçilerle nasıl bir ilişki kuracağı, ikincisi ise kendi kişiliğiyle ilişkilidir. Her ikisi de aslında Trump'ın hep vurgu yaptığı müzakereciliğiyle sonuçlanacak durumlardır. Klasik Cumhuriyetçi gelenekle pazarlık yapıp onları kendisine entegre ederse o zaman Trump'ın bir kez daha dış faktörlerle şekillendiğine şahit oluruz.⁷ Öte taraftan

7. Trump'ın muhtemel dış politika ekibi konusunda detaylı bir analiz için bkz. Kılıç Buğra Kanat, Lesley K. Dudden ve Jackson Hannon, "Amerikan Başkanlık Seçimlerine Doğru-4: Adayların A Takımları", *SETA Analiz*, Sayı: 174, (Kasım 2016).

eğer bu iş birliğini reddederse Trump kendi sistematikliğini belirlemede daha etkin olabilir.

Trump kendisini bir siyasetçi olarak tanımlamakta ancak iyi bir iş adamı olarak görmektedir. Bu iki açıdan önemlidir: Birincisi Trump kendisini Washington ve Cumhuriyetçi Parti'deki kurulu düzene borçlu hissetmemektedir. Aksine kendisini bunların alternatifi olarak kabul etmektedir. Yani Trump'ı böylesi bir tavize itecek yeterli bir gerekçe yok gibi görünmektedir. Öte taraftan siyaset kadro işidir ve Trump gibi siyasi geçmişi olmayan siyasal aktörler müesses nizam tarafından manipüle edilmeye çok açık olabilir. Bu nedenle aslında Trump için iki seçeneğin de ihtimal dahilinde olduğu düşünebiliriz. Fakat yine Trump'ın tavrı bu noktada etkili olabilir. Kendini başarılı bir müzakereci olarak tanımlayan Trump, Cumhuriyetçilerle bir müzakere yapıp daha klasik bir Cumhuriyetçi iktidara razı olabilir. Ya da fark yaratmak isteyen Trump müzakere yerine daha tek taraflı bir siyaset izlemeyi isteyebilir. Bunu biraz da zaman gösterecektir.

TRUMP NE YAPACAK?

Aslında yukarıda belirtilen her iki durumda da çok farklı bir sonuç ortaya çıkmayacaktır. Klasik Cumhuriyetçilerle anlaşsa da anlaşmasa da, fark yaratmak istese de idare etmeye çalışsa da Trump'ın Amerika'nın saldırgan dış politikasına müdahaleci bir renk vermesiyle karşılaşma ihtimalimiz çok yüksektir.

Amerikan başkanları genel itibarıyla yönetimlerine kendi renklerini katmayı başarmışlardır. Çünkü sistem başkanı birçok konuda kısıtlansa da özellikle dış politikada diğer birçok ülkeyle kıyasla geniş bir alan sunmaktadır. Bu nedenle Trump da kendi tarzını yansıtabilme ihtimaline sahiptir.

Fakat diğer taraftan dile getirilmesi gereken ve aslında tüm bu tartışmalarda meseleyi farklı bir zemine taşıyan bir durum söz konusudur. Bu da Trump'ın nasıl bir başkan olacağını neden başkan seçildiğinin belirleyecek olmasıdır.

Göz ardı edilmesi ve şans verilmemiş olmasına karşın seçilmesini sağlayan gerekçe Trump'ın başkanlık stratejisini de belirleyecek ve aslında başkanlık karakterine de yön verecektir.

Buna göre Trump aslında Obama siyasetine bir reaksiyon olarak seçildi demek yanlış olmayacaktır. Yine Obama da Bush yönetimine bir reaksiyon olarak seçilmişti. Aslında Bush yönetiminin de Bill Clinton'a, onun da Baba Bush dönemine bir tepki olarak doğduğu söylenebilir. Bunların hepsinin arkasında yine sistemik bir faktör vardır. Diğer taraftan ekonomik ve iç meselelerin seçmen davranışında dış politika konularından daha etkili olduğu söylenebilir. Ancak burada vurgulanmaya çalışılan sistemik faktörlerin iç politik dinamikleri de etkileyebildiğidir. Yani ABD'nin uluslararası sistemdeki konumu ve bu konumun getirdiği gereklilikler (hegemonik istikrarın sürdürülmesi için katlanılan veya kaçınılan maliyetler) ülkenin iç savrulmaları gibi görünen olayları bile görünmez bir el gibi etkileyebilmektedir. Uluslararası güç dağılımının ABD'ye sunduğu eşsiz fırsat başkanları gibi Amerikan toplumunun da bir taraftan diğer bir tarafa beşik gibi sallanmasına neden olmaktadır. ABD başkanlarının dış politikada sahip olduğu lüks, müdahaleciliği de ilgisizliği de aşırı bir biçimde sergilemelerine neden olmaktadır. Bir dönemin aşırılığı gelecek dönemin diğer aşırılığını doğurmaktadır. Bu anlamda başkanlar bu savrulmalara tepki veren ve tepki verebildikleri için seçilebilen aktörlere dönüşmektedir. Trump, Obama döneminin tersi olarak halkın karşısına çıkmış ve bu sayede seçim kazanmıştır. Tıpkı Obama'nın Bush karşıtı söylemi üretip o sayede iktidara yürümesi örneğinde olduğu gibi.

Soğuk Savaş'ın bittiği ilk günlerde Sovyet Rusya ile mücadele etmek için iktidara gelmiş olan CIA eski Başkanı Baba Bush söz konusu dönem sonrasının ilk başkanıydı. Soğuk Savaş'tan galip çıkmış bir ülkenin lideri olarak Bush'un önünde hiçbir engel yoktu. O da bu lüksünü müdahalecilik ve dönüştürücülük lehinde kullandı. Baba Bush daha sonra iktidara gelecek oğlu gibi dönüştürücüydü. Aşırı belirleyici, müdahaleci ve dönüştürücü bir ta-

vır benimsedi. "Yeni Dünya Düzeni" kavramı Bush döneminin en ayırt edici özelliği oldu. Baba Bush dünyayı şekillendirmek ve dönüştürmek gibi aşırı müdahaleci bir yöntem belirleme şansına sahip olmuştu. Bu dönem yapılan uluslararası müdahaleler ise Bill Clinton iktidarını doğurdu.

Cumhuriyetçilerle anlaşsa da anlaşmasa da, fark yaratmak istese de idare etmeye çalışsa da aslında Trump'ın Amerika'nın saldırgan dış politikasına müdahaleci bir renk vermesiyle karşılaşma ihtimalimiz çok yüksektir.

Bill Clinton iktidarında Baba Bush döneminden farklı olarak ABD dışarıya olan ilgisini yitirdi ve içeride ekonomik büyüme temeline geri döndü. Bu da bir tür saldırgan politikaydı. Bu dönemde ABD sadece istikrarsızlık bölgelerine müdahil oluyor ve bunun yanında kendi ekonomik büyümesini gerçekleştirmenin peşine düşüyordu. Clinton dönemi en büyük ekonomik büyümenin kaydedildiği aynı zamanda uluslararası birçok krizin dondurulduğu bir döneme rast gelir. Aslında Bush'un iktidara gelişi bu salıncığın tekrar müdahalecilik yönünde sallanması anlamına gelir. İkinci Bush dönemi Amerikan saldırgan müdahaleciliğinin zirve yaptığı bir dönem olarak gösterilir. Afganistan'dan Irak'a kadar birçok bölgeye müdahil olan ABD Mesihane bir tavırla dünyayı dönüştürücü bir yöntem izledi. Bu müdahaleciliğin yarattığı rahatsızlık Obama'nın iktidara gelişinin yolunu açtı. Obama Amerikan toplumuna aşırı ilgisizliği sundu. Sistemik bağlarından kurtulduğu izlenimine sahip Amerikan liderleri bir taraftan diğer bir tarafa sallanırken tehditleri bazen aşırı abartılı biçimde yorumladı bazen de aşırı ilgisiz kaldı. Obama ilgisizliğinin sonucu da Trump tarzı bir iktidar olacaktı. Trump söyleminde her ne kadar tutarsız olsa da Amerikan seçmeni bu kez de Obama'nın tam tersi bir adayı oyladı. Trump da buna karşılık ve-

recedir. Nasıl Obama kendini Bush karşıtlığına oturttu ise Trump da kendini Obama karşıtlığına yerleştirecektir. Bu nedenle de Obama'nın aksine Trump'ın daha müdahaleci bir uluslararası siyaset tercih etmesi çok daha muhtemeldir.

Fark yaratmak isteyen Trump kendini uluslararası alanda iç siyasete oranla daha rahat hareket edebileceği bir ortamda bulacaktır. İç siyasetin sıkışıklığı ve seçim sürecinde ürettiği söylem kendisini söz konusu bu alanda kısıtlayabilir. Çünkü Amerikan siyasetinde başkanlar dış politikada verdikleri kararları göz ardı edebilseler de aynı manevra alanını iç siyasette bulamazlar ve genelde seçim taahhütlerine bağımlı hale düşerler. Böyle olduğunda da dış politika bir manevra alanı olarak ortaya çıkar. Bunun sonucu olarak Trump'ın dış tehditleri abartması ve bu abartılmış imajlara doğrudan ve önleyici tedbirler almak istemesi ve uluslararası müdahalenin dozajını artırması beklenebilir. Kısaca söylemek gerekirse Trump gün geçtikçe daha da müdahil bir uluslararası siyasete doğru evrilecektir.

TÜRKİYE AÇISINDAN SONUÇLARI

Trump döneminde Amerikan müdahaleciliğinin artacağı öngörüsü Türkiye ve bölgesi açısından iki genel sonuç doğurur: Birincisi Amerikan müdahaleciliğinin yaratacağı genel rahatsızlıktır. İkincisi de bu müdahaleciliğin yaratacağı genel rahatsızlığa rağmen üreteceği yan etkilerin Türkiye'nin bölgesel gelişmelerde elini rahatlatması ihtimalidir.

Öncelikle ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik müdahaleleri hep bir filin züccaciye dükkanına girişi gibi olmuştur. Yani ABD'nin gelişti bölgesel dengeleri alt üst eder ve o zamana kadar kurulmuş bütün ilişkileri yeniden değerlendirmeyi gerekli kılar. Hatta 2003 Irak Savaşı'nda olduğu gibi yüz binlerce insanın ölümüne neden olabilir. Bölgedeki tüm aktörler böylesi bir tavırdan kendi lehlerine ne çıkabileceğini tahmin etmedikleri için öyle veya böyle rahatsız

olurlar. En nihayetinde böylesi büyük bir aktörün Ortadoğu gibi bölgelere girişinde dengeler yeniden kurulduğu için bölgesel aktörler için sonuçları pek kestirilemez olur. ABD genelde yıkıcı tavrıyla müttefiklerini bile rahatsız eder. Öte taraftan bölgesel olarak kötü ilişkilere sahip olduğu İran gibi aktörleri çok daha ciddi anlamda endişelendirir.

Bu bakımdan ilk planda sorulduğunda bölgesel aktörler ABD gibi bir aktörün bölgelerine müdahil olmasını istemezler. Ama bu müdahale beklenmeyen sonuçlar da üretir. Bunların başında iste hegemonik istikrar gelir. ABD'nin Ortadoğu gibi bir bölgeye girmesi istenmese de bölge aktörleri arasındaki güvenlik ikilemlerini dindirici bir etki yaratır. Nasıl ki 2003 Irak işgali tüm bölge ülkelerinde rahatsızlık yarattı ve bir kısmının protestosuna neden oldu. Bunun gibi ABD'nin tekrar bölgeye müdahil olması benzer bir öfkeye neden olabilir.

Fakat aynı zamanda ABD'nin Irak'tan aynı umursamazlıkla çıkışı da ciddi rahatsızlıklar yarattı. Hatta bunun ötesinde Obama döneminde bölge ülkeleri ABD'nin Irak'taki varlığını arar hale geldi. Bunun arkasında tabii ki bu ülkelerin ABD'ye olan hayranlıkları yoktu. Aksine ABD bölgesel dengeleri alt üst edip ve istikrarsızlıklar yaratıp gittiğinde bölge ülkeleri doğan güç boşluğu nedeniyle de endişeye düştüler. 2003-2011 arası birbiriyle sorunsuz ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurabilen bölge ülkeleri ABD'nin Irak işgali son bulur bulmaz birbirleriyle çelişkili hale geldiler.⁸ Türkiye ile İran arasındaki ilişki bunun en bariz örneklerinden biridir. Türkiye ile İran birinci dönemde oldukça başarılı ilişkiler kurabilirken ABD gider gitmez birbirlerinden duydukları şüphe çerçevesinde savunmacı önlemlere başvurdular. Yine Avrupadaki Amerikan askeri varlığı bölgede yatıştırıcı etki yaparak Avrupa devletlerinin birbirleriyle güvenlik açısından daha az

8. Hasan Basri Yalçın, "Ortadoğu'da Yeni Durum ve Türkiye'nin Dış Politika Stratejisi", *Türk Dış Politikası Yıllığı*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat ve Ali Balcı, (SETA, İstanbul: 2015).

ilgilenmelerine ve iş birliği konusunda çekimser davranmamalarına zemin hazırlamaktadır. Bu örneklerde de görülebileceği gibi ABD varlığı her ne kadar rahatsız edici olsa da bölge ülkeleri arasındaki iş birliğini artırıcı etkide de bulunmaktadır.

Bu istikrar sadece ülkeler arası ilişkilerde değil diğer boyutlarda da kendini hissettirmektedir. Kırılgan rejimlerin sayısı artmakta ve bu durum yeni tür terör örgütlerinin doğuşuna neden olmaktadır. DEAŞ ve PYD gibi aktörler bugün bölgesel anlamda ciddi sorunlar haline dönüştü. Bölgesel istikrarı tehdit eden bu unsurlar belki temizlenebilir ancak istikrarsızlık ve rejimlerin zayıflıkları devam ettikçe bunlar gitse de yerine başka isimle benzer türden örgütler güçlü bir ihtimalle kurulacak ve bölgesel istikrarı tehdit edecektir.

Bush döneminde bir yalan üzerine inşa edilen Irak Savaşı ve Ortadoğu'da yarattığı trajediyi inkar etmek mümkün değildir. Fakat diğer taraftan Obama'nın ürettiği trajedi Bush'un trajedisinden daha az değildir. Obama'nın ilgisizliğinin doğurduğu çözümsüzlük siyaseti tüm bölge ülkelerini karmaşaya sürüklemesinin yanı sıra Suriye iç savaşında neden olduğu insan ölümleri Bush'un Irak'ta neden olduğu insan ölümlerini şimdiden geçti. Bu büyük tahribatın tamir edileceği güne kadar bakalım daha kaç masum yaşamını yitirecek.

Bu açıdan bakıldığında Trump'ın müdahaleciliği her ne kadar istenmeyen bir tavır olsa da Obama döneminden daha kötü olmayacaktır. Birçok ülkeyi rahatsız etse de ABD'nin DEAŞ gibi örgütlerle mücadelede gerekli sorumluluğu alması daha az sorunlu bir resim ortaya çıkarabilir. Tabii bu durum oldukça genel bir değerlendirmedir. Özele inildiğinde Trump'ın uluslararası siyasetinin tek tek her alana dair üretebileceği sonuçları değerlendirip bunun Türkiye'ye etkilerine de bakmak gerekir.

ABD Trump döneminde Rusya ile daha doğrudan karşı karşıya gelebilir. Her ne kadar merkez medya ve Clinton tarafından Trump

bir Rus casusu gibi sunulsa da bunların ciddi iddialar olmadığı herkesin malumudur. Trump, Rusya konusu açıldığında Putin ile iş birliği gerçekleştirebileceğini açık açık söylemektedir. Fakat uluslararası siyaset Trump'ın zannettiği gibi işlemek durumunda değil. Aksine Trump ne kadar denerse denesin, muhtemelen bu iki ülke arasındaki erken bir bahar Suriye meselesi üzerinden çekişmeye dönüşebilir. İki aktör arasında çözülemeyen Suriye meselesi Trump'ın iktidarı bittiğinde Putin'i en büyük düşman haline bile dönüştürebilir. Bu durum ise ABD'nin gün geçtikçe Suriye'de Türkiye yönüne doğru ağırlık vermesi sonucunu doğurabilir. Trump eğer Suriye'de bir çözüm arayacaksa Rusya'ya karşı ittifak kurabileceği en önemli aktör Türkiye'dir. Yani çözümsüzlük arayan Obama için müttefik PYD iken çözüm arayan Trump için müttefik Türkiye olur. Zaman zaman bazı çevrelerde Trump'ın Rusya ile anlaşması ihtimali dile getirilmektedir. Bu durumda Türkiye'nin Suriye'de çok daha zor şartlarla karşılaşması muhtemeldir. Ancak böylesi bir beklenti gerçeklikle çok uyumlu değil. ABD, Rusya ile bazı alanlarda iş birliği yapabilir ancak belli bir noktadan sonra Rus yayılımını tehdit olarak görecektir.

ABD varlığı her ne kadar rahatsız edici olsa da bölge ülkeleri arasındaki iş birliğini artırıcı etkide de bulunmaktadır.

Türkiye ile ABD'nin ilişkisini şekillendirecek bir başka alan ise Trump'ın İran'a karşı takınacağı tutumdur. Şu ana kadar kullandığı ifadelerle bakılırsa Trump, Obama döneminde imzalanan nükleer anlaşmaya şüpheyle bakmaktadır. Ancak Trump'ın bu kadar kökten bir dönüşüm gerçekleştirebilmesi pek mümkün görünmemektedir. Zira her ne kadar eleştirilse de İran ile yapılan nükleer anlaşma ABD'nin

beklentilerinin üzerindedir.⁹ Bu anlaşma İran'ın ABD'nin tüm isteklerine neredeyse tamamıyla razı olması anlamına gelmektedir. Şimdilik 15 yıllık bir önlem gibi durmasına rağmen bu zaman İran'ın lehine değil aleyhine işlemektedir. Bu nedenle anlaşmanın çöpe atılma ihtimali oldukça zayıftır. Fakat Trump en azından belli konularda İran'ı zorlamak isteyecektir. Obama gibi İran'ın Irak ve Suriye'de böylesine etkin olmasını kabullenmek istemeyecektir. İran'a yönelik bir sertlik tavrı belki de Trump'ın en kolay destek bulabileceği alanların başında geldiğinden maliyetsiz ve risksiz bir dış politika davranışı olarak tercih edilebilir bir hal alacaktır. Öte taraftan Suriye'de doğabilecek bir gerginlik durumunda İran'ın Rusya tarafına doğru savrulabileceği düşünülecek olursa, İran ile olan ilişkilerin de ABD-Türkiye ilişkilerine olumlu yönde yansıtacağını tahmin edebiliriz.

Kendisini bir müzakereci olarak gören Trump rasyonel bir zeminde pragmatik teklifler üretebilir. Karşısında ise Erdoğan gibi bu anlamda tecrübeli ve uluslararası etkinliği test edilmiş bir lider bulacaktır. Bu nedenle Trump Türkiye ile istediği gibi bir ilişki inşa edebilir ve olumlu cevap alabilir.

Bütün bu karmaşa içerisinde Türkiye için belki de en belirleyici konu PYD meselesi olacaktır. İfadelerine bakılacak olursa Trump Türkiye ile olan ilişkileri önemsemektedir. Fakat diğer taraftan Kürtlerin Suriye'deki mücadelesini sıcak bulduğunu ifade etmektedir. Yine bunların seçim dönemine ait söylemler olduğu varsayılacak olursa Trump'ın bu konuda geleneksel Cumhuriyetçi bir çizgiye dönüş yapması beklenebilir. Bu da ABD'nin Türkiye'ye daha sıcak bir yaklaşım sunması karşılığında PYD'ye olan desteğini kes-

9. Hasan Basri Yalçın, "İran Nükleer Müzakereleri/Kim, Neyi, Neden ve Nasıl Aldı?", *SETA Analiz*, Sayı: 130, (Haziran 2015).

mesi anlamına gelir. Çözumsuzlük değil değişim yaratmak isteyen Trump bu anlamda Ankara ile ilişkileri yeniden tesis etmek isteyecektir.

Kendisini bir müzakereci olarak gören Trump rasyonel bir zeminde pragmatik teklifler üretebilir. Karşısında ise Erdoğan gibi bu anlamda tecrübeli ve uluslararası etkinliği test edilmiş bir lider bulacaktır. Bu nedenle Trump Türkiye ile istediği gibi bir ilişki inşa edebilir ve olumlu cevap alabilir. Şimdiden Trump'ın kabinesinde bulunma ihtimali olan isimlerden bu anlamda iyimser açıklamalar geldiği düşünülecek olursa Trump'ın kendi farkını hissettirmek için kuracağı ilk ilişkilerin Türkiye ile olması şaşırtıcı olmayacaktır.

Tabii bütün bu öngörüler çözümsüzlükten ziyade değişim yaratmak isteyen bir Trump varsayımına dayanmaktadır. Trump iktidara geldiğinde 11 Eylül gibi tüm dünyaya etki edecek dramatik olaylar karşısında her şeyin yeniden değerlendirmeye tabi tutulup bambaşka resimler ortaya çıkma ihtimali de vardır. Ama genel akış olarak bakıldığında Trump'ın daha müdahaleci bir politika izlemesi ilk beklentidir. Bu müdahalecilik şüphesiz kimi zaman rahatsız edici boyutlara tırmanacaktır. Fakat buna rağmen Trump dönemi Türk-Amerikan ilişkileri Obama dönemine oranla daha iyi olacak denemese de en azından daha az kötü olacaktır.

SONUÇ

Trump'ın seçim sürecindeki söylemlerine bakılarak ABD'nin yeni dış politika ve güvenlik stratejisini öngörmeye çalışmak hatalı bir yaklaşımdır. Trump'ın ilgili konulardaki söylemleri Amerikan halkını ikna edici olmasına karşın tutarsızdır. Aynı zamanda bu söylemlerin pratikte karşılığının olacağını söylemek de güçtür. Trump yönetiminin dış politika ve güvenlik stratejisini iki faktör belirleyecektir: Uluslararası sistem ve Amerikan devlet geleneği. Uluslararası sistemden kastedilen ABD'nin mevcut gücü ve konumu ile ona rakip olacak herhangi bir gücün olmayışı-

dır. Bu durum ABD'ye eşsiz bir manevra alanı sağlamaktadır. Yani ABD'ye hem askeri müdahalelerde bulunma hem de çeşitli meseleleri göz ardı edebilme fırsatı sunmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan başkanları bu iki davranış kalıbı arasında gidip gelmiştir. Trump'ın durumu da farklı olmayacaktır. Nasıl ki Obama, Bush dönemine bir tepki olarak geldiyse Trump da Obama dönemine bir tepki olarak gelmiştir. Amerikan salıncağı Obama döneminde aşırı müdahalecilikten aşırı ilgisizliğe savrulduğu gibi şimdi de aşırı ilgisizlikten yeni bir müdahalecilğe savrulabilir. Diğer taraftan iç sistemik kısıtlamalar da yeni Amerikan başkanını etkileyecektir. Burada kastedilen Trump'ın Cumhuriyetçilerle ilişkileri ve Obama dönemi mirasıdır. Trump'ın Cumhuriyetçilerle ilişkileri dış politikaya kendi rengini verip vermemesini etkileyecektir. Burada kritik olan Trump'ın mı Cumhuriyetçilerin peşine takılacağı yoksa Cumhuriyetçileri mi onun ikna edeceğidir. Yine Obama dönemi boyunca Amerikan devletinin yaptığı yatırım ve attığı adımların kısa sürede değişeceğini beklemek de gerçekçi olmayacaktır. Bu miras tedrici olarak terk edilecektir.

Ancak bu iki faktör de aslında aynı sonucu üretecektir: Tek süper güç olarak uluslararası statükoyu devam ettirmeye eğilimli ABD'nin saldırgan bir güvenlik stratejisi benimsemesi. Amerikan başkanlarının dış politikadaki manevra alanı ile ABD'nin uluslararası sistemdeki gücünden kaynaklanan manevra alanı birleştiğinde Trump yönetiminin daha müdahaleci bir çizgiye kayacağı ihtimali güçlenmektedir. Trump müdahaleci oldukça, müdahaleler sonucu ortaya çıkacak süreçleri yönetmek için başka ülkelere daha

çok ihtiyaç duyacaktır. Bütün bunlar bir araya getirildiğinde Trump'ın klasik Amerikan müttefikleriyle çalışma eğilimine sahip olacağı söylenebilir. Türkiye ile ilişkiler bağlamında örnek vermek gerekirse Trump, PYD ile değil Türkiye ile sonuç almak isteyecektir. Sonuç almaktan kaçan Obama PYD gibi maşaları tercih ederken bir neticeye ulaşmak isteyen Trump Türkiye gibi aktörleri tercih edecektir.

İstikrarsızlıkları kaynağında çözmek isteyen Trump'ın başarısı ölçüsünde Amerikan varlığı bulunduğu bölgelerde pozitif dışsallıklar üretecektir. Yani diğer devletler çeşitli olumsuz etkilerine rağmen hegemonun ürettiği "görece istikrarlı" koşullardan faydalanacaktır. Ancak Trump yönetimindeki ABD bu durumun aşırı bedavacılık (*free-riding*) şeklinde tezahür etmesini de istemeyecektir. NATO konusunda olduğu gibi Trump müttefiklerinden de maliyetleri üstlenmelerini isteyebilir.

Sonuç olarak Trump döneminde ABD uluslararası sistemdeki eşsiz konumunun keyfini yaşayamaya devam edecektir. Bu durumu devam ettirmek ABD için stratejik önemdedir. Bu noktada ABD statükoyu savunmayı sürdürecektir. Bunun da yolu kendi gücünü artırmak ya da rakiplerini zayıflatmaktan geçmektedir. Temel davranış kalıbı bu olmasına rağmen bunun hangi yöntemle gerçekleştirileceği başkanın tarzı ile ilgilidir. Bu noktada Trump örneğine bakıldığında Amerikan gücünü müdahale yanlısı biçimde kullanmaktan çekinmeyecek bir portre önümüze çıkmaktadır. Dünya siyasetinde büyük kapsamlı ve ani değişimler doğuracak krizler meydana gelmedikçe bu eğilimin devam etmesi beklenebilir.

Bu analizde Donald Trump yönetimindeki ABD'nin yeni dış politika ve güvenlik stratejisini belirlemesi beklenen faktörler incelenecektir. Bu faktörler başkanın tarzı, Amerikan devlet geleneği ve uluslararası sistemin zorlamaları olarak üç ana başlık altında ele alınabilir. Ancak bu faktörlerden hangisinin diğerlerine oranla daha etkili olduğunu belirlemek sağlam bir kavramsal analizi zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışma ABD'nin uluslararası sistemdeki merkezi konumu ile başkanın dış politikadaki manevra alanının genişliğinin temel belirleyiciler olduğu üzerinde duracaktır. Buna göre uluslararası sistemdeki mevcut güç dağılımı ABD'yi var olan düzeni savunmak için saldırgan davranmaya yöneltmektedir. Ancak bu saldırganlığın ne şekilde tezahür edeceği başkanların tarzı ile ilgilidir. Yani başkanlar ABD'nin stratejik yönelimini tek başlarına etkileyemeseler bile pratikte buna kendi rengini verebilirler. Bu noktada Trump'ın bunu nasıl ve ne ölçüde başarabileceği dünya siyaseti ve uluslararası güvenlik mimarisini etkileyecektir. Bu analizde Trump döneminde ABD müdahaleciliğinin yeniden diriltirme ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu müdahaleciliğin istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarması mümkün olduğu gibi bölgesel istikrar üretme ihtimali de vardır. Obama'nın çözümsüzlük siyaseti yerine fark yaratma siyaseti izleyebilecek olan bir Trump, Türk-Amerikan ilişkilerinin iyi yönde gelişmesine neden olabilir. En azından Obama dönemine oranla ilişkilerin daha az kötü olacağı öngörülebilir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org